

Norge i samme arbeid med CIA - Hovedøya.

Internasjonale Stay-behind

Stay-behind er hva man kaller det NATO-kontrollerende nettverk av paramilitære grupper som skrapedes i Vest-Europa under det kalla krigen for at underlettes geriljakrigføring og motstand etter en eventuell sovjetisk invasjon. Dissa paramilitære grupper mottok fra sikkerhetstjenesten i respektive land og medlemmer i gruppens rekrutterende til største delen fra den mitlære og sivile befolkningen.

Begrepet er en del av NATO og CIAs kaldkrigs militære strategi for "unorthodox warfare". En kombinasjon av spion- og partisanvirksomhet. Slike grupper ble opprettet cirka 1948 eller senere i Belgia, Danmark, Frankrike, Hellas, Italia, Luxembourg, Nederland, Portugal, Spania, Tyrkia og Tyskland, og likeså i nøytrale europeiske land som Finland, Sverige, Sveits, Østerrike samt i Iran.¹ «Stay Behind»-gruppene er den store antikommunistiske sabotasjeorganisasjon som ble støttet av USA.

Medlemmer i Stay-behind var involverende i terrorattentat i eksempelvis Italia, Tyskland og Belgia. I Italia skyldes terrorattentat på venstregrupper som de Røde brigadene var medlemmer arresterende etter døden. Stay-behind hjelper militærkuppet i Hellas 1967, i Tyrkia anvendes gruppen før å døde kurderne.²

Efter 1980 har regjeringer i Norge, Sverige, Belgia, Frankrike, Hellas, Nederland, Tyskland og Italia at man har deltager i Stay-behind-nettverk.

Femmannsgruppen

Etter krigen var det mange i motstandsbevegelsen som fryktet at Norge skulle bli tatt på senga på nytt, denne gang av Sovjetunionen. De bygget opp et hemmelig nettverk som senere er blitt kjent som Stay behind.

Allerede i februar 1946 begynte forsvarsminister og tidligere leder for Milorg Jens Christian Hauge å arbeide for en okkupasjonsberedskap som ble til Norges Stay Behind. Femmannsgruppen som ble dannet i 1947 av sentrale personer i næringslivet med erfaring fra motstandsarbeidet under krigen var en av disse gruppene. Gruppen startet også systematisk registrering av kommunister og sympatisører. Våren 1948 ble Femmannsgruppen underlagt Forsvarets etterretningstjeneste som først skulle virke etter en eventuell sovjetisk okkupasjon.

Etterretningstjeneste - Stay Behind fra Hovedøya 1948

Leder for E-staben Vilhelm Evang, 1948 så til at Lavetthuset fikk tilført midler og ble gjort beboelig. I Lavetthuset var det ansatte i E-staben som ble tilbudt kontorformål og bolig.³

Lavetthuset – 1847. Foto: Torgny Skogsrud

Major Olaf Johnsrud, født 31.08.1901 Norderhov. Død 13.07.1976 Østre Aker kirkegård. Far: Gudbrand Johnsrud, født 14/3 1865 Aadalen, sliperarbeider, gift med Maren Johnsrud født 4/10 1861 Øvre Eker. Gift med familie, 2 barn.,⁴ Var han skilt? Han hadde høyst rang, Kunne han leder av virkesommenen i etterretningen, Stay Behind eller kunne han ha flyttet inn Lavetthuset 1955?

Hva hans kone? 2 barn? Hadde han krigskole? Når fikk han major? Når flyttet inn i Lavetthuset? Har du noen

muntlig, skriftlig eller bilder som kan belyse dette..

¹ Norsk okkupasjonsberedskap i etterkrigstiden. https://no.wikipedia.org/wiki/Norsk_okkupasjonsberedskap_i_etterkrigstiden

² Stay-behind. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Stay-behind>

³ Møte Trond Johansen og Knut Bakke. Hovedøya, kro, kloster. samtale i Lavetthuset. 29 august 2014.

⁴ Aina Helgesen. Economics, Sociologi and Social Psychology. Hun hadde en onkel etter hennes mor major Olaf Johnsrud som bodde på Lavetthuset i 1957 til 1958.

I Lavetthuset bodde kaptein, senere major Trond Johansen (født 1924). Han bodde der i perioden 1948–53. Han bodde der med sin kone Grethe Johansen som senere var leder for Akershus Arbeiderparti og medlem av Arbeiderpartiets sentralstyre. Deres boperiode på øya var 1948–53. Selv meldte han seg inn i Arbeiderpartiet i 1960 og var fra 1973 medlem av Arbeiderpartiets Sikkerhetspolitisk utvalg.

Trond Johansen vokste opp i fattige kår i Drammen og har ingen formell utdanning. Han begynte sitt etterretningsarbeid for XU i Drammen under 2. verdenskrig. Han er blitt karakterisert som «XUs beste agent i Drammen». Da han i våren 1945 kom i faresonen pga arrestasjoner i Drammensområdet, ble det spesielt nevnt i et brev fra Forsvarets Overkommandos etterretningskontor i Stockholm: «Dere må sette alt inn på at han går klar, han er nemlig den beste kilde i hele landet. Vi må for enhver pris ikke miste ham». Johansen dro til Sverige i mars 1945.

Etter krigen ble han hentet inn i oppbyggingen av Forsvarets etterretningstjeneste. Han blir karakterisert som faglig «meget dyktig, kunnskapsrik med et bredt utsyn og en sikker politisk dømmekraft – ulik den holdningen som ellers ofte preger menneskene i de hemmelige tjenester.» Han har blitt omtalt som «sjarmerende og med en egen evne til å styre samtalerne dit han selv ønsker», et bilde som utfylles gjennom beskrivelsen av en «iskald, om nødvendig hard og kynisk etterretningsmann som kan bruke rå makt for å nå sine mål.»⁵

Da Trond kom hjem til E-staben i 1958, etter fire år i Bonn og Israel, ble han umiddelbart utnevnt til major bare 34 år gammel og uten en eneste dag med formell militær utdanning.

Major Knut Inge Bakke (1934–2017) som var sjef for elektronisk etterretning bodde i Lavetthuset fra 1953 til 1955/1961 med sin kone. Dr. Philos, major Knut Bakke ble ansatt i Forsvarets Etterretningstjeneste og deltok i flere av deres viktige ekspedisjoner i nordområdene. På 1960-tallet fikk han permisjon og studerte ved Pennsylvania State University, først til sivilingeniør og senere dr. philos grad. Knut sluttet i E-tjenesten i 1982.⁶

I perioden 1950 til 1953 bodde det seks familier bl.a.

I perioden 1950 til -53 bodde det seks familier i Lavetthuset annent etasje.

Stay Behind hadde også noe utstyr lagret i Lavetthuset.

En tavle som er funnet i Lavetten i 1956, brakte tanken hen på at det kunne vært brukt til skole. Men det var etterretningen nærmere bestemt ved Stay Behind som hadde brukt tavlen.

Stay Behind - CIA fra Hovedøya

Hovedkvarteret på Lutvann i dag, 40 % av Stay Behind i etterretningstjenestene.

Stay Behind hadde CIA folk i tjeneste. De drev med opplæring av norske Stay Behind folk antagelig fra 1948 til 1956 eller 1962, særlig offererer. Vilhelm Evang, Sven Ollestad, Olaf Johnsrud, Asbjørn Mathiesen Ove Overdale, Alf Martens Meyer, Hans Otto Meyer, Trond Johansen, Knut Bakke, antakelig Jan E. Ingebrigtsen med flere var delaktige. Hovedøya var senter Stay Behind for samarbeid CIA.

Barn av medlemmer Stay Behind fra Hovedøya

Leder av Hovedøya historie i 2017, møtte møter i en mann, sammen med en datter, som vi har kontakt med.

Han var bare guttunge da med bodde på Lavetthuset, Han kunne fortelle at CIA-folk som kunne snakke engelsk oppholdt seg i Lavettbygningen. Han tjente alderen betraktning, store mengder engelske pocketbøker om han tilegnet seg. Han solgte dem pocketbøker til forehandler og fikk penger dem.⁷ Han ønsker ikke få sitt navn offensivgjord. Leder fikk forspurt Trond Johansen. Han kunne fortelle at den galt var upotlær.

Etterretningstjenesten hadde ca. 11 000 mann

Etterretningstjenesten hadde ca. 11 000 mann 11 000 mann, og Stay Behind utgjorde ca. 40 % av etterretningsbudsjettet.⁸

Flyvåpen - Stay Behind

333 skvadron på stasjonert på Andøya flystasjon disponerte av 1946 av 21 Catalina, senere av Albatross, i 1969 av 6 Orion og 2022 Boeing P-8 Poseidon innføres på Evenes Flystasjon.

Marine - Stay Behind

I slutten av 1940-årene hadde sivile skip en avtale som Sovjetiske med underbruk havner. Det var avtale om havn, marineskip og ubåter som skulle meldes til etterretningen.

⁵ Trond Johansen, [https://no.wikipedia.org/wiki/Trond_Johansen_\(1924\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Trond_Johansen_(1924))

⁶ Per Bugge Asperheim. *IK historie personer*. <http://web.ike.no/historie/IK%20historiePersoner.htm>

⁷ Inger Johanne Rasmussen, Leder av Hovedøya historie.

⁸ Knut Arnljot Braa. *En stat i staten*. 10. februar 2011. <https://www.dagbladet.no/kultur/en-stat-i-staten/63852025>

Samme periode marineskip, havgående trålere, skulle føres oppsyn med Barentshavet.

I 1967 kom så det første etterretningsskipet «Marjata» på vannet. Det var bemannet med 15 spesialister fra etterretningen i tillegg til skipets besetning. Det opererte for det meste i Barentshavet. Amerikanerne sto for ¾ og nordmenn for ¼ av byggekostnadene. CIA finansierte skipet og dekket også halvparten av driftsutgiftene og lønna til mannskapet om bord. Dette etterretningsskipet er ellers oppkalt etter initialene til familiemedlemmer av Alf Martens Meyer. Etterretningstjenesten driver i dag to marinefartøyer for etterretningsinnhentning: Marjata IV og Eger, omdøpt Marjata III. I 2016 ble de bygget en ny Marjata, en koloss på 126 meter til 1,5 milliarder kroner.⁹

Froskemannsavdeling og lyttestasjon

I bl.a. etterretningstjenestens interesse, ble det i løpet av vinteren 1951–1952 besluttet å opprette en froskemannsavdeling.¹⁰ Utviklingen av ubåtaktivitet gjorde at de senere ble overført til Stay Behind. Den første moderne elektroniske lyttestasjon ble bygget i Vadsø i 1951, og etter hvert ble en lang rekke stasjoner av forskjellig typer bygget.

CIA - Stay Behind

Data fra bilder og elektronisk etterretning foretatt fra skip eller fly gikk direkte til CIA. Analyse av disse data fra norsk, britisk eller amerikansk etterretning skulle gi CIA oversikt over russisk militærmakt. Norsk etterretning hadde ikke forutsetning til denne analysen enten det var villet eller ikke. Avlytting og særlig analyse av innsamlet data til Forsvarets etterretningstjeneste kalles, ifølge de norske dagsaviser, en skandale. Ansvar for den elektroniske etterretningstjeneste er lagt til major Knut Bakke.

Den delen av den norske virksomheten som dreide seg om sabotasje, ble besluttet nedlagt i 1983. Omfanget av enkeltpersoners tilknytning til og i lang tid også selve eksistensen av «Stay Behind-gruppene» var hemmelig. Alle cellene var bygget opp etter need to know-prinsippet. Ingen utenom ledelsen visste hvordan organisasjonen så ut.¹¹

E-staben hadde to operative avdelinger; "human resources" som Trond Johansen var sjef for, og sabotasje, geriljakrig, observasjon og varsling. Major Knut Bakke¹² var sjef for elektronisk etterretning i Stay Behind.

Avsløringen - Svein Lavik Blindheim

Løytnant senere major **Svein Lavik Blindheim** (1916-2013) var en norsk motstandsmann og en av Norges høyest dekorerte offiserer. Da Tyskland invaderte Norge, opplevde han at store deler av det norske offiserskorpset sviktet, og mer eller mindre ga seg uten kamp. Som i dag var Sovjetunionen utpekt som fienden. 9. april 1940 sto 7000 norske soldater oppmarsjert i nord i tilfelle et sovjetisk angrep.

Det gikk ikke lenge før Blindheim fikk alvorlige betenkeligheter. Det begynte allerede under krigen, og fortsatte med behandlingen av «tyskertøser» og andre som hadde valgt feil side. Dette ble forsterket da han som offiser ble sendt til Tyskland etter krigen – som del av Tysklandsbrigaden. Behandlingen av tyskerne bød ham imot, særlig engelskmennenes fremferd.

Tilbake fra Tyskland ble han, 1948, raskt rekruttert til Etterretningsstaben Stay Behind. I 1953 ble Svein Blindheim sendt til Finland på oppdrag for E-tjeneste. Der skulle han lære opp finner i våpenbruk, i bruk av sprengstoff og andre virkemidler til sabotasjeformål. Finnene skulle så sendes inn i Sovjetunionen på oppdrag. Blindheim fikk alvorlige betenkeligheter da han ble oppmerksom på bakgrunnen til sine finske elever. Flere hadde vært aktive i høyreekstreme kretser. Da Finland kapitulerte i september 1944, fortsatte mange finner å kjempe sammen med tyskerne, mot sin egen regjering. Kort tid etter søkte han seg imidlertid over til annen tjeneste i Forsvaret.

I 1961 avslørte han at norske styrker trengte opplæring i bruk av atomvåpen. Misnøye med Norges forsvars- og utenrikspolitikk og Forsvarets metoder førte til at han i 1966 søkte avskjed. Etter en periode som lærer begynte han å studere historie, og i 1974 fullførte han hovedfag med en oppgave om frontkjempere. Svein Blindheim ble en opposisjonell i systemet. I 1977 lot han seg intervju av Ny Tid der hemmelighetene ble slått stort opp. Disse lekkasjene førte til at han først ble siktet etter § 90 («spionparagrafen»). I 1978 ble han dømt til 75 dagers betinget fengsel for avsløring av militære tjenestehemmeligheter, en dom som Høyesterett opprettholdt året etter.

Major Svein Lavik Blindheim nevnte ikke Stay Behind.

Frode Berg

Stay Behind var avskaffet i 1980- 1998, men spesialstykkene etterretning som overtok etter Stay Behind. Det er lenge siden 1953, men ikke lenger siden f.eks. Frode Berg etterfølger etter Stay Behind..

Den tidligere norske grenseinspektøren Frode Berg (1954) ble dømt til 14 års fengsel i Russland. Berg har innrømmet at han var på kurér-opppdrag for norsk etterretning da han ble arrestert for spionasje i 2017. Anklagen gikk ut på

⁹ Frode Fanebust.. *Kald krig, hemmelig hær. Stay Behind i Norge*. Masteroppgave i historiedidaktikk. 2017 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=2ahUKEwiaiMLzn_3kAhXHAxAlHamKCBYQFjACegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fuis.brage.unit.no%2Fuis-xmlui%2Fbitstream%2Fhandle%2F11250%2F2401029%2FFanebust_Frode.pdf%3Fsequence%3D4%26isAllowed%3Dy&usg=AOvVawOfY0tGMboJU9fFzrjUOZB

¹⁰ Marinejegerkommandoens historie. https://no.wikipedia.org/wiki/Marinejegerkommandoens_historie

¹¹ Frode Fanebust.. *Kald krig, hemmelig hær. Stay Behind i Norge*. Op.cit.

¹² Trond Johansen, Knut Bakke samtale med forfatteren i Lavetthuset. 29 august 2014.

kontakt med en russer, Aleksej Zjitzjuk, som skulle overlevere hemmelige dokumenter med informasjon om den russiske marinen. I oktober 2019 skrev den litauiske nyhetstjenesten BNS at det nå arbeides for å få til en utveksling mellom Norge, Russland og Litauen som også involverer Frode Berg. I tillegg skal to litauere som er fengslet for spionasje i Russland og to russere som er fengslet i Litauen utveksles.

I november 2019 utvekslingen finner sted.

Hans Otto Meyers

Stay Behind var strengt hemmelig, og offentligheten fikk først kjennskap til den under en politiaksjon i 1978.

I november 1978 gjennomførte politiet i Oslo en razzia mod skipsreder Hans Otto Meyers fornemme villa etter et tips om smuglervarer og våpen i hans kjeller. Meyer protesterer og forteller politifolkene, at de ikke må trenge inn på militært område. Han vifter med en seddel og ber de inntrengende politifolkene om å ringe til den høytstående offiser i hærens etterretningstjeneste, hvis nummer står på "nødseddelen".

Politifolkene valgte dog av gjennomføre razziaen. Startskuddet til en af Norges største etterretningsskandaler var avfyrt. I kjelleren, eller bunkeren om man vil, finder politiet et Stay Behind-depot fra 1956, som bl.a. inneholder store mengder automatvåpen, rakettvåpen og håndgranater. Bazookaer, maskingeværer, M-42, stengun og Schmeissere. Ut over våpen og ammunisjon også utstyr nok til minst 100 personer. Der er også avansert radioutstyr (en egentlig sendestasjon) og sprengstoff.

Våpnene er uten serienavn og uten navn. Våpen, der ikke kan kjøpes på gaten, og våpen, der ikke kan spores. Kjelleren er en klassisk spionhemmelig kjeller, som åpnes med et trykk på en plett på veggen. Med et skjult kamera kan det observeres innbruddstyv, og disse vil med et automatisk maskingevær, skjult i en annen vegg, bli 'uskadeliggjort'.

Uvisst av hvilken grunn hevder Sven Ollestad, sjef Stay Behind, kategorisk at skipsreder Hans Otto Meyer og hans våpenlager ikke har noe som helst med den hemmelige hæren å gjøre. I direkte samtale med sin gode kollega politiinspektør Erik Næss velger «Ola» å benekte sannheten. Han tror og håper tydeligvis at dette vil være den enkleste fluktveien. Men som Næss sier til en betrodd kollega i Stay behind fire år etter skandalen: «Dersom «Ola» hadde sagt sannheten om Meyers våpenlager, ville vi på Overvåkingssentralen ha vært i stand til å gripe inn og stanse en videre etterforskning. Vi kunne ha sørget for at saken kokte ned til en hjemmebrent-sak.»

Likevel er det i de aller første dagene etter politirazziaen hos Hans Otto Meyer at panikk-barometeret stiger til faretruende høyder. Men noen fredelig plett finner de ikke. Få dager etter at bunkeren er avdekket, virker situasjonen helt håpløs. Så prekar er situasjonen at sjefene beordrer et sjøfly for å komme seg vekk fra hovedstaden. Avreisen skjer fra sjøflyhavna ved Fornebu, målet er Larvik. De sniker seg inn personalinngangen i et av byens hoteller. Her forsøker de å få ro: forsvarssjef Fredrik Bull-Hansen, departementsråd Caspar Stefansen, Stay behind- sjef Sven Ollestad, e-sjef og kontreadmiral Jan E. Ingebrigtsen, seksjonssjef Trond Johansen i e-tjenesten og Ove Overdale, forbindelsesoffiser mellom e-tjenesten og Overvåkingspolitiet. Men de får ikke være i fred særlig lenge. Snart dukker journalistene opp. Jakten er på nytt i gang.¹³

Den andre var en lærer i sjømannskap fra Bergen, Alf Martens Meyer, også han klart borgerlig og kjent fra motstandskampen.¹⁴ Kommandørkaptein Alf Martens Meyer ble beordret til tjeneste i Forsvarsstaben i april 1948 der E-sjef major Vilhelm Evang innsatte ham som sjef for e-avdelingens sjette kontor som fikk ansvaret for oppbyggingen av Stay behind. Det var flere private organisasjoner som fungerte som «faddere» for Stay behind-organisasjonen, bl.a. Femmannsgruppen, Arbeidsgiverforeningen, Libertas, Industriforbundet og Rotary.¹⁵

I Norge har der eksistert ca. 100 depoter med sprengstoff. Hvor mange der finnes nå, er ikke til av å si. Til gjengjeld ved man en del om deres innhold. De er dels mindre, og sprengstoffet er ikke lengere britisk, men norsk plastisk, merket HMX. De nye depoter er laget som en god meter lange PVC-rør fylt med håndvåpen, ammunisjon og medisin.

«Norge ved oss, at m.h.t. finansieringen av Stay Behind avholdt Norge frem til midten av 1950 selv halvdel av utgiftene. Etter dette tidspunkt ble utgiftene tredelt mellom Norge, CIA og MI6. Ut over dette var der stor offervillighet fra private personer og virksomheter.»¹⁶

Ruseløkkabunkeren

Ruseløkkabunkeren ved Ruseløkka skole ble etablert av den tyske okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Etter krigen overtok Forsvarets overkommando og E-tjenesten denne bunkeren.

«Operasjon Muldvarp», som ble etablert i 1950, hadde plassert lydbåndopptakere i Ruseløkkabunkeren hovedsakelig for å avlytte forbindelsen til kommunistisk virksomhet. Et eksempel er avlyttingen av kommunistenes

¹³ Ronald Bye og Finn Sjøe. *Norges hemmelige hær. Historien om Stay behind*. 1995. www.pdf-arkivet.no/hemmelig/

¹⁴ Frode Fanebust. *Kald krig, hemmelig hær: Stay Behind i Norge*. 2016. Op.cit.

¹⁵ Hans K. Gaarder. *Stay behind – Norges skjulte statlige monster-mafia*. 2011. <http://www.nyhetsspeilet.no/2011/09/stay-behind-norges-skjulte-statlige-monster-mafia/>

¹⁶ Danmarks NRK: *Den ufortalte historie*. <http://oktobernet.dk/kp/KP2000/kp0024/s16.htm>

landskonferanse i Folkets Hus i 1951. Blant annet ble de sovjetiske skipsfartskontorene Sovfrakt og Morflot avlyttet, noe som gjorde E-tjenesten i stand til å verve eller plassere etterretningsagenter om bord på skip.

*Ruseløkkabunkeren liggere under Ruseløkka skole.
Nedgangen ligger utenfor skolen, fra sørsiden*

Det ble drevet telefonovervåking i Norge herfra frem til 1989, noe som ble nøye rapportert i Lund-rapporten. Tjenesten ble holdt hemmelig, og dens sjef i 40 år, Asbjørn Mathiesen, var blant dem som sto oppført på hemmelige lønningslister.¹⁷

Etter at Lund-kommisjonen la frem sin rapport i 1996, ble gruppen ytterligere vingeklippet. I rapporten fikk Stay Behind kritikk for flere forhold. Blant annet kom det frem at gruppen hadde drevet ulovlig registrering av politikere, samt at det var foretatt «utradisjonell» finansiering av såkalte Black Ops. Lundkommisjonen kritiserte også etterretningen for å ha finansiert operasjoner «utradisjonelt».

Det er i mange sammenhenger fremsatt påstander om et samrøre mellom Stay Behind, POT og forsvarets etterretning. Lund-kommisjonen gikk langt i å motbevisse påstandene og mente at det ikke var grunnlag for å tro at en såkalt fjerde tjeneste opererte ulovlig i Norge. På den andre siden har mulighetene for kommunikasjonskontroll økt betraktelig etter hvert som ny teknologi er utviklet. Det er naivt å tro at det ikke forekommer ulovlig overvåkning av norske statsborgere. Hvem som avlytter og hvem som overvåker, er derimot et åpent spørsmål.¹⁸ Den fastslo også at det ikke fantes grunnlag for påstander som var rettet spesielt mot Trond Johansen.¹⁹ Lund-kommisjonen av 1996 var en kommisjon for å utrede POT.²⁰

- Avslutning

Stay Behind var på Hovedøya fra 1948. De drev med å opplære av norske offererere, antagelig fra 1948 til 1956 eller 1962, Hovedøya var senter Stay Behind for samarbeid CIA.

Academia.edu; 1781 artikler nevner Leif Kåre Solberg

¹⁷ Ruseløkkabunkeren. <https://no.wikipedia.org/wiki/Rusel%C3%B8kkabunkeren>

¹⁸ Knut Arnljot Braa, *En stat i staten* Dagbladet. 2019. <https://www.dagbladet.no/kultur/en-stat-i-staten/63852025>

¹⁹ *Granskingen av Forsvarets etterretningstjeneste*. 1994 <https://www.stortinget.no/pdf/dok15/kap13>

²⁰ Tore Gramnæs Jacobsen: E-tjenesten. *Den biten du har om E-tjenesten etter krigen er jo stort kjent for meg, men noen små unntak. Og det med tidlig El. ferge var nå nytt for meg ja.*